

VEILEDER REVISED ORAL ASSESSMENT GUIDE (ROAG)

Katrine Døsvik og Marit Kolberg, 2019

Email: post@tkmidt.no

KOMPETANSESENTERET TANNHELSE MIDT

OBSERVASJON MUNNHELSE

Kort om bakgrunnen for undersøkelsen

Denne munnhelseundersøkelsen er basert på ROAG, som er et standardisert instrument for vurdering av munnhelse. Den første versjonen, Oral Assessment Guide (OAG) ble utarbeidet av professor June Eilers ved Universitetet i Nebraska. Professor Pia Andersson utarbeidet deretter en revidert svensk versjon av OAG til bruk i Jönköping, og denne refereres ofte til som ROAG-J. Tillatelse til bruk av ROAG i munnhelseundersøkelsen i HUNT4 70+ er gitt av June Eilers og Pia Andersson.

Utgangspunktet for denne veilederen er utarbeidet av tannhygienistene Eva Herremo og Charlott Karlsson, i samarbeid med Folktandvården, Region Jönköpings län og Senior Alert, Qulturum, Region Jönköpings län. Den er oversatt til norsk og tilpasset av Kompetansesenteret Tannhelse Midt (TkMidt). Rettighetene til bildene tilhører Folktandvården, Region Jönköpings län og Mölndals sykehus, Västragötalandsregionen, Norsk Tannvern og TkMidt. Bildene fra TkMidt er tatt av Lars Martin Berg (Trøndelag fylkeskommune). Alle som er avbildet i denne veilederen har samtykket til at bildene kan brukes i undervisning og opplæring.

Instruksjonsfilmen er utarbeidet av TkMidt i samarbeid med Aldring og Helse Nasjonal Kompetansetjeneste.

Forberedelse

Munnen oppleves av mange som et svært personlig område. Det er derfor viktig at du nærmer deg pasienten på en varsom og respektfull måte. Forklar underveis hva du skal foreta deg.

Du kan oppleve at noen blir engstelige eller synes det er ubehagelig å bli undersøkt i munnhulen. Noen kan reagere på spørsmålene som blir stilt og bli irriterte eller sinte. Vær var for slike reaksjoner og opptre støttende ut fra gitte situasjon.

Når du utfører munnhelseundersøkelsen er det best om du plasserer deg i samme høyde som pasienten. Hen kan sitte i en stol eller om nødvendig ligge i sengen sin. Belysningen må være så god som mulig. Det er viktig at du ivaretar god hygiene.

Noter på skjemaet etter hvert område i munnhulen du undersøker. Vær systematisk og følg gangen i registreringsskjemaet. Pennen som du bruker ved undersøkelsen kan rengjøres med Antibac etter bruk.

Dette er **utstyret** du trenger for å utføre munnhelseundersøkelsen:

- Hansker
- Papirserviett – for å legge i fra deg utstyr eller tannproteser
- Tannbørste – bruk skaffet for å holde kinn eller leppe til side
- Lommelykt
- Vaseline – for å smøre pasientens lepper ved behov.
- Antibac - for rengjøring av hender og utstyr
- Teskje

Spørsmål med bilder og veiledning

Bildene viser eksempler på de forskjellige svaralternativene i registreringsskjemaet ROAG Observasjon munnhelse. Veilederen må foreligge i fargeutgave for å ha god nytteverdi.

1. Hvordan høres stemmen ut?

Lytt til stemmen til pasienten. Hvordan høres stemmen ut?

- i. Normal
- ii. Tørr, hes eller smattende
Kommentar: Kan tyde på munntørrhet, noe som er vanlig hos eldre personer.
- iii. Vanskelig for å snakke
Kommentar: Munntørrhet og soppinfeksjon i svelget kan føre til at stemmen påvirkes.
- iv. Ikke aktuelt

2. Hvordan er svelgefunksjonen?

Spør om svelging og be pasienten svelge, om dette er mulig. Du kan gjerne spørre: «Hvordan er det for deg når du svelger? Kan du forsøke å svelge for meg, så ser vi hvordan det går?». Har pasienten ubehag ved svelging?

- i. Uhindret svelging
- ii. Noe svelgeproblem
- iii. Stort svelgeproblem
- iv. Ikke aktuelt

3. Hvordan ser leppene ut?

Se på pasientens lepper. Hvordan ser leppene ut?

Er de:

- i. Myke, lyserøde, fuktige (Bilde 1)
- ii. Tørre, sprukne, sår i munnviken (Bilde 2)
- iii. Såre, lettblødende lepper (Bilde 3)

Bilder av svaralternativer:

i. Myke, lyserøde, fuktige lepper	ii. Tørre, sprukne, sår i munnvikene	iii. Såre, lettblødende lepper
 Bilde 1: Hos eldre personer blir ofte den røde fargen på leppene lysere og blekere. Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus	 Bilde 2: Tørre lepper kan tyde på munntørrrhet. Sprekker og sår eller røde munnviker kan tyde på nedsatt almenntilstand, bristende munnhygiene eller feilernæring. Sår i munnvikene kan også tyde på at munnen er sunket sammen på grunn av manglende tenner. Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus	 Bilde 3: Såre, blødende lepper med eller uten skorpedannelse. Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus

4. Hvordan ser munnslimhinnene ut?

Observasjon av munnslimhinnene

Ta litt vaselin på leppene. Hvis personen har proteser, skal disse tas ut. Filmen viser hvordan man kan ta ut protesene. Bruk fingrene dine eller skaftet på en tannbørste for å holde kinnet ut til siden og en lommelykt for å få bedre lys. Observer munnslimhinnene på høyre kinn, innside overleppe, venstre kinn og innside underleppe. Sjekk også gane og munngulv (området under tungen).

Bilde 4: Bildene viser friske munnslimhinner.

Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus

Er slimhinnene:

- Lyserøde, fuktige og uten sår (Bilde 4-8)
- Røde/tørre/fargeforandringer/belegg (Bilde 9-13)
- Sår eller blemmer (Bilde 14-21)

Bilder av svaralternativer:

i. Lyserøde, fuktige og uten sår (Bilde 4-8)	ii. Røde/ tørre/ fargeforandringer/ belegg (Bilde 9-13)	iii. Sår eller blemmer (Bilde 14- 21)
 Bilde 5: Frisk kinnslimhinne. Lyserød, fuktig og uten sår. Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus Bilde 6: Frisk slimhinne på innsiden av overleppen. Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus	 Bilde 9: Fargeforandring (rødhet) i kinnslimhinnen. Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus Bilde 10: Rød gane (sopp) på grunn av bakteriebelegg under tannprotese. Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus Bilde 11: Inntørket slim/belegg i svelget. På en svært syk person som puster med åpen munn, kan man finne inntørket slim i munnhulen. Foto: Region Jönköpings län	 Bilde 14: Sår i kinnslimhinnen. Sår og blemmer kan variere i størrelse og kan være veldig smertefulle. Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus Bilde 15: Sår i leppeslimhinnen Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus Bilde 16: Blemmer/sår på innsiden av underleppen. Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus
i. Lyserøde, fuktige og uten sår	ii. Røde/ tørre/ fargeforandringer/ belegg	iii. Sår eller blemmer

Bilde 7: Frisk gane

Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus

Bilde 8: Friskt munngulv

Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus

Bilde 12: Soppinfeksjon. Ved soppinfeksjon ser man ofte et hvitaktig belegg eller kraftig rød slimhinne.

Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus

Bilde 13: Soppinfeksjon (rødhet og belegg)

Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus

Bilde 17: Sår på leppeslimhinnen

Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus

Bilde 18: Sår på venstre side av gane

Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus

Bilde 19: Sår under tungen.

Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus

Bilde 20: Munnslimhinne hos tannløs. Gnagsår etter tannprotese i underkjeven. Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus

i.	Lyserøde, fuktige og uten sår	ii.	Røde/ tørre/ fargeforandringer/ belegg	iii.	Sår eller blemmer
----	-------------------------------	-----	--	------	-------------------

		 Bilde 21: Munnslimhinne hos tannløs. Gnagsår etter tannprotese i overkjeven. Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus
--	--	---

Ved sykdom, dårlig immunforsvar, feilernæring eller munntørrhet, kan munnslimhinnene og tungen få en annen form og farge. Fargeforandringene i slimhinnen kan være røde, blåaktige eller hvite. De kan være diffuse eller skarpt avgrenset.

Forandringer i munnslimhinnen er vanlig hos personer som har/har hatt kreft i hode-halsområdet og som derfor har fått behandling med stråling eller cellegift.

5. Hvordan ser tungen ut?

Bruk lommelykten når du nå skal undersøke tungen. Be pasienten rekke ut tungen. Dersom dette er vanskelig for pasienten, kan skaftet på en tannbørste eller en teskje brukes for å løfte på tungen.

Er tungen:

- i. Lyserød, fuktig, uten sår (Bilde 22 og 23)
- ii. Rød, tørr med eller uten beleg (Bilde 24 og 25)
- iii. Sår og/eller blemmer (Bilde 26 og 27)

Bilder av svaralternativer:

i. Lyserød, fuktig, uten sår (Bilde 22, 23)	ii. Rød, tørr med eller uten belegg (Bilde 24,25)	iii. Sår og/eller blemmer (Bilde 26,27)
 Bilde 22: Frisk tunge med furer, noe som er vanlig hos eldre. Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus	 Bilde 24: Tunge med belegg. Tunge som er misfarget av tobakk, mye kaffedrikking eller skylling med Klorhexidin. Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus	 Bilde 26: Sår på tunge. Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus
 Bilde 23: Frisk tunge med vanlig utseende, såkalt «geografisk tunge», noe som er relativt vanlig hos eldre. Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus	 Bilde 25: Rød, tørr tunge uten papiller. Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus	 Bilde 27: Sår på tungenrand. Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus

6. Hvordan ser området under tungen ut?

Ved normal spyttsekresjon vil området under tungen være spytttrikt. Be nå pasienten føre tungespissen opp i ganen. Dersom dette er vanskelig, kan skaftet på en tannbørste eller en teskje brukes til å løfte tungen. Bruk gjerne lommelykten for bedre lysforhold.

Er området under tungen:

- i. Fuktig, med synlig spytt (Bilde 28)
- ii. Tørr, uten synlig spytt (Bilde 29)

Bilder av svaralternativer:

i. Fuktig, med synlig spytt (Bilde 28)	ii. Tørt, uten synlig spytt (Bilde 29)
	
Bilde 28: Fuktig område med synlig spytt. Foto: Lars Martin Berg, Nord-Trøndelag fylkeskommune	Bilde 29: Tørt område uten synlig spytt. Foto: Lars Martin Berg, Nord-Trøndelag fylkeskommune

7. Glir baksiden av teskjeen mot innsiden av kinnet (munntørrhet)?

Ved normal spyttsekresjon vil kinnslimhinnen være fuktig, myk og glatt. Man kan vurdere spyttsekresjonen ved å dra baksiden av en teskje langs med kinnets innside.

Glir teskjeen:

- i. Lett
- ii. Tregt
- iii. Ikke i det hele tatt

Bilde 29: Her blir baksiden av en teskje brukt for å utføre denne undersøkelsen.

Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus

8. Hvordan ser tannkjøttet ut?

Bruk lommelykten for å få bedre lys og skaftet av tannbørsten eller fingrene dine for å holde leppene til side. En person uten tenner har kun munnslimhinne, og mangler derfor tannkjøtt.

Du skal nå vurdere tannkjøttets tilstand. Et friskt tannkjøtt er vanligvis fast, stramt og lyst rosa i farge, men vil oftest være noe pigmentert hos mørkhudete personer. Det vil være liten/ingen tendens til blødning i et friskt tannkjøtt. Ved en lett betennelse i tannkjøttet vil fargen være mer rødlig og tannkjøttet mer hovent og lett «hissig». Man vil også se blødning fra tannkjøttet ved berøring.

Ved kraftige betennelser i tannkjøttet kan en se spontan blødning, selv ved lett berøring. Tannkjøttet blir da kraftig rødt og hovent og det blør lett.

Hvordan ser tannkjøttet ut? Er det:

- i. Lyserødt og fast (Bilde 30)
- ii. Hovent og rødt (Bilde 31 og 32)
- iii. Spontan blødning (Bilde 33 og 34)
- iv. Har ikke egne tenner/tannkjøtt (Bilde 35)

Bilder av svaralternativer:

i. Lyserødt og fast (Bilde 30)	ii. Hovent og rødt (Bilde 31, 32)
 Bilde 30: Friskt tannkjøtt – lyserødt, fast og stramt. Foto: Lars Martin Berg, Nord-Trøndelag fylkeskommune	 Bilde 31: Hovent, rødt og betent tannkjøtt. Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus Bilde 32: Rødt og betent tannkjøtt. Foto: Lars Martin Berg, Nord- Trøndelag fylkeskommune

iii. Spontan blødning (Bilde 33, 34)	iv. Har ikke egne tenner/ tannkjøtt (Bilde 35)
 Bilde 33 og 34: Tannkjøtt med spontan blødning. Kraftig betennelse. Foto: Lars Martin Berg, Nord-Trøndelag fylkeskommune	 Bilde 35: Har ikke egne, naturlige tenner/tannkjøtt. Kun slimhinner. Foto: Norsk Tannvern

9. Tenner

Har pasienten egne, naturlige tenner?

Se etter i munnhulen. Bruk god belysning og observer.

Hvordan ser tennene ut?

- i. Rene, uten synlig belegg eller matrester (Bilde 36)
- ii. Belegg/matrester på noen tenner (Bilde 37)
- iii. Belegg/matrester på de fleste tenner eller svært ødelagte tenner (Bilde 38-40)

Bilder av svaralternativer:

i. Rene, uten synlig belegg eller matrester (Bilde 36)	ii. Belegg/ matrester på <u>noen</u> tenner (Bilde 37)
 Bilde 36: Rene tenner, uten synlig belegg eller matrester. Foto: Lars Martin Berg, Nord-Trøndelag fylkeskommune	 Bilde 37: Belegg/matrester på <u>noen</u> tenner. Foto: Norsk Tannvern

iii. Belegg/matrester på <u>de fleste</u> tenner eller <u>svært ødelagte</u> tenner (Bilde 38-40)	
 Bilde 38: Belegg og matrester på de fleste tenner. Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus	 Bilde 39: Belegg og matrester på alle tenner Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus
 Bilde 40: Svært ødelagte tenner. Foto: Region Jönköpings län og Mölndals sykehus	

10. Hel- eller delproteser (gebiss)

Det finnes både hele tannproteser og delproteser. Hele proteser erstatter alle tennene i en kjeve, mens delproteser erstatter noen tenner i over- eller underkjeve.

Har pasienten tannprotese(r)? Vi viser her noen bilder av forskjellige typer tannproteser (gebiss):

i. I overkjeven (Bilde 43-45)	ii. I underkjeven (Bilde 46-48)
 Bilde 43: Bildet viser delprotese i overkjeven Foto: Lars Martin Berg, Nord-Trøndelag fylkeskommune	 Bilde 46: Bildet viser delprotese i underkjeven Foto: Lars Martin Berg, Nord-Trøndelag Fylkeskommune
 Bilde 44: Bildet viser overkjeve delprotese utenfor munnen Foto: Lars Martin Berg, Nord-Trøndelag fylkeskommune	 Bilde 47: Bildet viser underkjeve delprotese utenfor munnen Foto: Lars Martin Berg, Nord-Trøndelag Fylkeskommune
 Bilde 45: Bildet viser hel tannprotese i overkjeven Foto: Lars Martin Berg, Nord-Trøndelag fylkeskommune	 Bilde 48: Bildet viser hel tannprotese i underkjeven Foto: Lars Martin Berg, Nord-Trøndelag fylkeskommune

iii. I både over- og underkjeven (Bilde 49-50)

Bilde 49: Bildet viser hele tannproteser og delproteser for over- og underkjeven

Foto: Norsk Tannvern

Bilde 50: Bildet viser proteser i begge kjeper; hel tannprotese i overkjeven og delprotese i underkjeven

Foto: Lars Martin Berg, Nord-Trøndelag Fylkeskommune

Du skal nå observere tannprotesene med tanke på renhold og funksjonalitet.

Hvordan ser protesene ut:

- i. Rene og fungerende
- ii. Belegg eller matrester på protesen(e) eller de(n) fungerer dårlig
- iii. Protene brukes ikke, de(n) trenger tilpassing eller det bør lages ny(e)